

До
Председателя на научното жури
проф. д. н. Николай Йорданов
определено със Заповед № 419 – РД/1 юли 2024г.
на проф. д-р Йоана Спасова – Дикова –
директор на ИИИЗк. – БАН,
гр. София

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Марияна Лазарова

Професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство,
научна специалност „Кинознание, киноизкуство и телевизия“

Катедра „Предпродукция и продукция“

НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“

включена като външен член в състава на научно жури в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор по Кинознание, киноизкуство и телевизия“ (история на българското кино и кинокултура), професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство, обявен в Държавен вестник (бр. 47 / 04.06.2024 г.)

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ), Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ИИИЗк, БАН, включително изискванията, заложиени в Приложение 2 на същия правилник, т. 3.4. (от 3.4.1. до 3.4.4.).

Основания за написване на рецензията са решение на Научния съвет ИИИЗк (протокол №6 т.6/21.06.2024г.), Заповед № 419 – РД/1 юли 2024г. и протоколно решение на научното жури от първо заседание, проведено на 09.08.2024 г.

В конкурса за професор, обявен за нуждите на сектор Екранни изкуства (ИИИЗк, БАН) като единствен кандидат е допуснат за участие **доц. д.н. Александър Донев**.

1. Кратко представяне на кандидата и обща характеристика на неговата научна, експертна и педагогическа дейност.

Видно от приложените документи, доц.д.н.Александър Донев е придобил с отличие през 1988г. магистърска степен по „Кинознание, филмова критика, история и теория на киното“ в НАТФИЗ„Кръстьо Сарафов и ОНС „доктор“ съгласно Диплома No/дата: 000794 / 03.11.2016г.,издадена от ИИИЗк. към БАН. През 2020г. той се хабилитира като доцент към сектор „Екранни изкуства“ към института с хабилитационен труд на тема “Зрителският успех в кината на българските игрални филми в началото на XXI

век' (приложено е удостоверение № 001609/01.10.2020г.), а през 2023г. му е присъдена научната степен „доктор на науките“ за дисертационния труд „Картографиране на филмовата неопитоменост. Независимо, аматьорско и алтернативно кино в България след 1989 година.“

Доц.д.н.Александър Донеv винаги е споделял със своите студенти научните си интереси и резултатите от проведени изследвания в областта на екранните изкуства по време на дългогодишния си **преподавателски стаж** в НБУ от 1998 г. до 2016 и като гост-преподавател от 2016г. до момента в Натфиз „Кръстьо Сарафов“. Забележителен е размахът, с който той създава учебни програми на лекционни курсове, които представят широк диапазон на научните му интереси и солидна ерудиция в областите на семиотичния и социологичен подходи в критическия анализ, история на кинотеорията на съвременното българско кино, киноразпространение и проблеми на българското аудиовизуално производство, както и изследване на рецепцията в екранните изкуства по оста автор - зрител.

Кандидатът е натрупал **голям практически опит** и е заемал ръководни длъжности във филмопроизводството и киноразпространението като управител на Българска Дистрибуторска Компания ЕООД и изпълнителен директор ИА „Национален филмов център“ и на Аудиовидео Орфей” ЕАД. Заемал е и други управленски длъжности като мениджър „планиране“, редактор на списание „Кино“и управител на издателство “Народна култура” ЕООД.

Портфолиото му на **експерт** на свободна практика включва дейности като маркетинг консултант, кинокритик, журналист и сценарист. Активно сътрудничи на държавни и общински културни институции, и е избран в състава на фестивални журита на национални и международни форуми. В близо четиридесет годишната си практика като **автор в сферата на филмовата критика и журналистиката** той има над 500 публикации в български и чуждестранни издания. От март 2022 до настоящия момент, доц.д.н. Александър Донеv изпълнява длъжността главен редактор на списание „Проблеми на изкуството“ и е член на редколегията на списание „Философски алтернативи“.

Владее свободно немски, английски и руски език, и е награден от Съюза на преводачите в България за превод на научния текст на Валтер Бенямин „Студии по естетика на медиите“. Членува в редица престижни и международно признати организации: от 2009 в Европейската филмова академия, от 1988 е член на Съюза на българските филмови дейци, а от 2017г. в Съюза на българските журналисти. Към датата на кандидатстване в конкурсната процедура, той има трудов стаж от 31г.2 м.и 28 дни.

2. Изводи за съответствие с минималните национални изисквания според ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и допълнителните изисквания В Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в БАН. Прегледът на представената в конкурса научно- творческа продукция показва, не само съответствие в *количествено отношение* с минималните национални изисквания, но и надвишаването им. При изискване от 500 точки съгласно наукометричните показатели за академичната длъжност „професор“ в област 8 Изкуства, професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство, кандидатът влиза в процедурата с 878,75 точки. Съответствието се потвърждава и в саморъчно подписана от него декларация от 12.07.2024г.

За участие в конкурса доц.д.н. Александър Донеv представя публикуван монографичен труд от 145 страници (общо 200 с приложенията) със заглавие „Златан Дудов. Правият път към киното. От Цариброд през София до Берлин.//Институт за изследване на изкуствата, БАН, 2023, ISBN:978-619-7619 25-6, който не повтаря представените в предходните процедури за ОНС „доктор“, „доцент“ и „доктор на науките“. Към конкурсната документация спадат и седем авторски публикации: четири на български език, две на английски език и една на немски, осъществени след доцентурата. *Публикационната активност* на кандидата включва шест публикации в реферирани и индексирани, или международни издания и още толкова, попадащи в международни бази данни в изпълнение на минимумите по ППЗРАСРБ и допълнителните изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ съгласно Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ИИИЗк, БАН. *Оценка за участие в творчески и изследователски проекти и приложение на получените резултати.* Доц.д.н. Ал.Донеv е участвал в общо десет национални и международни конференции след доцентурата, при установен минимум от седем в посочения по-горе Правилник на БАН. На всички научни форуми е изнасял доклади в тематичния спектър на научните си интереси, основно в областта на историко-теоретични проучвания на българското кино и кинокултура. Като форма за реализация на резултатите от проведените изследвания през този период, е ръководство и участие на кандидата в три проекта, в чийто формат са проведени конференции, изложби и други събития от значение за филмовата общност.

Видимостта на научно-творческата продукция се доказва от големия брой цитирания, изброени детайлно в конкурсната документация и отново надхвърлящи задължителните минимума. Една част от общо посочените 16 цитата са в индексирани и реферирани научни издания, а останалата част в монографии и колективни толове с научно рецензиране, с което са изпълнени и допълнителните изисквания, въведени с

Приложение 2 в Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ИИИЗк, БАН. Числовите стойности на цитиранията показват значително отражение на резултатите от провежданите проучвания в научните трудове на други автори от академичната общност.

3. Съдържателен анализ на научните и научноприложните постижения на кандидата съгласно материалите, представени в конкурса.

Представеният от кандидата публикуван монографичен труд **“Златан Дудов. Правият път към киното. От Цариград през София до Берлин.”** представлява историко-теоретично изследване с фокус не само към биографията и творческия път на известния български режисьор през 20-ти век, но съдържа стойностни и художествено осмислени анализи за развитието на киното и формиране на национална филмова култура по времето между двете световни войни от миналия век. Монографията се отличава с оригинална „калейдоскопична“ структура, обединяваща поредица от историко-биографични студии и статии в обем от 145 страници строго научен текст, с интересни документални приложения, резюме на английски език, библиография от 49 използвани източници и списък на споменатите филми. За написването на научен труд от подобно естество са били проведени от кандидата впечатляващи по своя мащаб архивни проучвания в български и чуждестранни фондове. **Методът на моделиране** е сполучливо използван за провеждане на биографично изследване, основаващо се на проверена фактология, която не само опровергава някои неверни твърдения за автора на един от първите образци на качествен пролетарски филм „Куле Вампе, или На кого принадлежи светът“ (1932), но допринася и за отхвърляне на наивната комунистическа идеологизация на образа му. Текстът няма претенция за изчерпателно и хронологично проследяване на живота на Златан Дудов, а е написан с вдъхновение и амбиция да пресъздаде фрагментарно „портрет на кинотвореца като (съвсем) млад“, и да проследи процеса на житейското му и духовно съзряване. Поредицата от биографични студии разкриват еволюцията на неговия идеен и творчески профил: от мечтата за актьор в нямото кино до режисьор със самостоятелна и забележима филмова кариера. Акцентира се върху яркия принос на Златан Дудов за развитието на изразителен и модерен киноезик, интерпретиращ действителността по неконвенционален начин в съзвучие с концепцията на Сергей Третьяков за художествена фактографичност. Изследвани са естетическите и идейни влияния върху творчеството му, и особено на кинорежисьори от ранга на Любич, Май, Фриц Ланг. Приносни моменти в работата са и портретните ескизи на известни български интелектуалци, повлияли върху формиране на възгледите на Златан Дудов като: Цветан Радославов и Иван Ст. Андрейчин. Отделено е място на изявите на Дудов като кореспондент на „Наше кино“ в Берлин с индивидуален критически подход към

обучението на млади таланти и „Социалната отговорност на филмовия деятел“. Проследява се общуването му с известни личности: Валтер Бенямин, Зигфрид Кракауер и Теодор Адорно по време на емигрантските години в Париж и с Луиджи Коменчини и Алберто Латуада при странстванията му в Италия. Изтъква се духовното му родство, сътрудничество и голямо приятелство с Бертолд Брехт, за което свидетелстват съвместните им проекти и кореспонденцията по между им между 1934 и 1940. В резултат на проведените архивни проучвания, убедително и без фалшив идеологически ореол е представена личността на Златан Дудов като прогресивен и свободомислещ интелектуалец с авантюристичен дух и европейски размах, влюбен в киното и истината, любознателен и безкомпромисен, а в един по-универсален аспект като търсач на „Пътища към сила и красота“.¹ Новооткритите факти и документи, и авторските анализи в съвременен контекст, превъзможват клишето на идеологическата едноизмерност, наслоена от предишни биографи в образа на Дудов, а също така актуализират приносите му към филмовата индустрия на ГДР в следвоенните години и косвено към формиране на кинокултурата в България. Монографичното изследване без излишна патетика „възражда“ дълго пренебрегваното и подценявано творчество на режисьора. Задълбочено и аргументирано утвърждава неговата личност като „прокълнат поет“, класик, предвестник на неореализма, и кинематографист със значителен принос за световното и българското кино. Мога да обобща, че резултатите от своеобразната „киноархеология“ са постигнали и една по-далечна цел: да ни разкрият „късове познание“ за миналото, но и за настоящето.

В това се състои може би и един от най-важните научно-теоретични приноси на монографията, неразривно свързан с чувството ни за национална себестойност и идентичност в голямото европейско семейство. Други постижения на работата се отнасят до преоценка и преосмисляне на политически и творчески процеси в светлината на историческа ретроспектива и новооткрита фактология. Това е постигнато чрез нов прочит на принципа на синхронността, което придава на работата висока степен на актуалност и обвързаност с европейските и българските културни ценности. Сред научно-приложните приноси на текста се откроява обема на проведените архивни изследвания и използвания богат научен апарат за разкриване на обективната истина в историко-теоретичен дискурс. Приложените към текста документални материали попълват информационни празноти и са полезни източници на знание за кинематографични процеси и личности от изследвания период.

---

¹ Донеv, А. - „Златан Дудов. Правият път към киното. От Цариград през София до Берлин.“//Институт за изследване на изкуствата, БАН, 2023, ISBN:978-619-7619 25-6, с.172

Представените седем конкурсни публикации се открояват с присъщата за доц.д.н.Александър Донев логическа свързаност и аналитична обосновка на защитаваните тези, езиково богатство и единство на стила. В **„The emergence of film distribution in Bulgaria as a metamorphosis“** („Възникване на киноразпространението в България като метаморфоза“) се проследяват тенденциите и конкуренцията в киноразпространението в страната от началото на миналото столетие, следващи задоволително европейско равнище и се аргументира тезата за ключовото му значение като важен сегмент от вертикалната интеграция от филмовата индустрия. Статията **„Логика и типология на българския социалистически кино блокбастър“** разглежда създаването на български суперпродукции през 70-те и 80-те години на миналия век като еманация на „залеза на комунизма“ и закъснял опит да се съчетае истерията на социалистическата риторика с комерсиална прагматичност и нагласите на променените аудитории. Научно обосновани са важни изводи за ролята на социалистическата държава в модифициране на историческите кинопродукции по модела на американските блокбастъри в един развиващ и се взаимнообвързан свят на межкултурни влияния. Студията **„Gender Gap In the Bulgarian Film Industry“** е създадена на английски език в съавторство и се основава на анализ на анкетни данни от он-лайн допитване до 132 –ма членове на филмовата общност, от които 85 са жени. В центъра на изследването е българският опит с неравенстата по полов признак във филмовата индустрия: причини, следствия и политики за преодоляването им. Статията на немски език **„Heimat und Ausland. Slatan Dudows Wanderjahre (1919–1946).“** отово е посветена на Златан Дудов и по-точно на конкретен житейски период на несигурност, странствания и принудителна емиграция от напускането на родния Цариброд до завръщането в Източен Берлин през 1946г. – период, който белязва и до голяма степен предопределя неговите по-късни творчески търсения в киното. Статията интерпретира изворна информация от френски архиви за престоя на Дудов в Париж когато след „Куле Вампе“ той завършва и се опитва да промотира следващия си филм „Сапунени мехури“. Интерес представлява историческата реконструкция на творческия тандем с Бертолд Брехт и контактите с леви интелектуалци и антифашисти, довели до полицейско преследване от френските тайни служби. **„Кратко въведение към един театрален мемоар“** е посветена на пионера на българското кино Васил Гендов и е написана като предговор към негови мемоари. Анализът на спецификата на автобиографичния текст е обогатен от интерпретацията на архивни документи, изясняващи редица фактологични неточности и детайли не само за личността на Гендов, но и за творчеството на пътуващите театрални трупи в страната. Естествено продължение на темата е развито в статията на английски език **„Vasil Gendov: Towards the theatrical biography of a pioneer of Bulgarian cinema“** („Васил

Гендов – подстъпи към театралната биография на един пионер на българското кино.“) В генезиса на текста отново са архивни проучвания, осветляващи мотивацията на Гендов да се занимава с изкуство и да търси и намира пресечните точки между кино и театър. В центъра на „Бай Ганьо“ на Васил Гендов (1922) – **фрагмент или почти напълно запазен, случайно или умишлено забравен?**“ стои важен изследователски проблем, свързан с петия игрален филма на Гендов. Убедително е защитена хипотезата, че този филм е почти изцяло съхранен, като доводите почиват на анализ на дигитализираната версия на филма, запазен киноплакат, неизвестни архивни документи от държавния фонд и мемоарен ръкопис на самия Гендов. Изследователската теза се базира на научни доказателства и е съпроводена от критически анализ на филма, който го ситуира в духа на епохата и едновременно с това го осъвременява в нов културен контекст. Сред обобщените публикационни приноси могат да се открият методологическият принос в провеждане на архивни прочвания и последователното интегриране на принципа на историчност с научния анализ и синтез. Кандидатът убедително проявява способност да работи с архивни документи, да ги анализира с прецизност и последователност, както и да извлича научни резултати. Чрез прилагане на интердисциплинарния подход и метод на моделиране се анализират влияния, традиции и приемственост между личности и явления, като се правят обосновани препратки към съвременния киносвят и перспективите пред него.

4. Критични бележки, препоръки, и лични впечатления от кандидата.

Представените конкурсни материали са съобразени с общоприетия академичен стандарт и нямам критични бележки. Дългогодишното ми познанство с доц.д.н.Александър Донеv и неговите творчески изяви формира мнението ми за него като авторитетен учен със свой собствен стил и метод за самостоятелно провеждане на научни изследвания, умен човек работохолик с високи цели за лично развитие.

5. Заключение

От изложеното дотук може да се направи изводът, че доц. д. н. Александър Донеv притежава уменията и отговаря на нормативните изисквания за заемане на академичната длъжност професор по Кинознание, киноизкуство и телевизия (история на българското кино и кинокултура), професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство и изразявам категорично положителната си оценка за избирането му на тази длъжност от Научния съвет на Института за изследване на изкуствата, БАН.

Дата:10.10.2024г.

проф.д-р.Марияна Лазарова